

F R É D É R I C M I S T R A L

(1830—1914) — A N T O N D E B E L J A K

Dne 8. kimavca bo sto let, odkar je v vasici Maillane ugledal luč sveta veliki pesnik Friderik Mistral, sin trdnega posestnika, ki se je v svojem 58. letu poročil z mlado krasotico, materjo bodočega felibra. Doma so znali in govorili zgolj provensalsščino. V srednji šoli je bistrega dečka zasačil profesor Jos. Roumanille, ko je zlagal provensalske stihe. «Tako sem bil ganjen,» piše početnik južnega preroda, Roumanille, «da sem se zjokal od veselja.» V navdušenju je učitelj prečital dijaku nekaj svojih provensalskih pesmi in poslej sta si bila verna zaupnika. Po končanih pravnih študijah je mladi gojenec modric sklenil opustiti službeni jezik in pisati zgolj v materinščini, da povzdigne plemensko zavest in obudi v novo življenje trubadursko govorico. Med drugimi mu je bil v zgled bretonski bard Brizeux, morda tudi sloviti lasničar Jasmin, gaskonski poet. Leta 1854. je s prijatelji osnoval književno društvo *Félibrige*, čigar člani so se s starinskim izrazom nazivali felibri.

V prvih Mistralovih pesnitvah se čuti še vpliv Virgilijevih *Georgik*, a čez malo let se je otrešel olimpskih bogov, v katere latinski seljak že davno več ne veruje, in tako našel svoje torišče: pristno kmetsko ozračje, grško-latinsko, katoliško, mistično. V samonikli spojitvi osmerca in aleksandrinca je zasnoval v 12 spevih preprosto in tragično zgodbo Mireje in Vincenta, kjer pa prevladuje slavospev na Provenso. *Mirèio* (francosko Mireille) je izšla 1859. v Avignonu hkratu z doslovnim francoskim prevodom, novotarija, ki jo je nasvetoval J. Reboul, pek in pesnik v Nimesu. Prvi izvod je dobil Lamartine, ki je oznanil svetu: «Velik pesnik se nam je rodil. Zapadna priroda jih ne dela več, a južna narava jih še zmerom. Solnce ima posebno moč: pravi homerski pesnik se je rodil v teh časih, kakor ljudje iz Devkaliona, iz kamenčka v La Crau,* prvoten pesnik v naši dobi propada, grški pesnik v Avignonu, pesnik, ki ustvarja jezik iz spakedranščine, kakor je Petrarca ustvaril italijanščino, pesnik, ki iz domače žlobudravščine dela klasično narečje podob in skladja v naslado domišljiji ter ušesu, pesnik, ki na vaško brenko igra Mozartovo in Beethovno simfonijo, 25leten pesnik, ki mu na prvi mah curí iz žile v čistih in zvočnih valih selska epopeja... Da, čudo se godi... Človek bi dejal, da se je arhipelski otok, plavajoč Delos, odtrgal

* La krô, pri Rimljanih *Campi lapidei* (kamenito polje), pozneje *Campus Cravensis* ali *Cravus*, département Bouches-du-Rhône. — Op. pis.

od grškega ali jonskega otočja in ponoči brez hrupa pristal pri celini blagodušne Provence, nesoč s seboj božanskega pevca ...»

Gounod je porabil snov za komično opero, vendar je za odrske potrebe močno potvoril Mistralov zasnutek. Dejanje se pričinja pod ruševinami slikovitega mesteca Baus, bivše prestolnice knežjega rodu.* Na bregu Rodana bivata v borni koči med topoli in bekami košar mojster Ambrož in njegov sin, ki hodita po hišah, krpat predrte jerbaze in košare. Nekdaj se vračata pod noč iz sela Maguelonne. Nalik ogromnim stebrom jima hudourni oblaki prete za hrbtom. Med gospodarskimi pomenki kreneta vedrit h kmetu, kjer se družina pripravlja na večerjo. Ambrož in Vincent najdeta takoj dela ter jameta plesti z vitrami. Gospodar ju povabi k skledi. Streže pa brhka domača hči:

Petnajst je štela let Mireja ...
Bregovi sinji Font-Vieja
in vi Bausenski griči in Crau-ska ti ravan,
take lepote še niste zrlil!
Veseli žarki so jo odprli,
dve jamici obraz nje vrli
imel je, obrazek nežen, žameten, krasan.

Bil njen pogled je rosa mlada,
ki razprši tegobo jada ...
Manj čist in manj mehak je zvezdam njih pramén;
Temnele so ji goste kite,
podolgem v kolobarce zvite
in njene prsi jedrovite
so bile dvojna breskev, sadež še golén.

In vsa prešerna, nagajiva,
pa za spoznanjce še plašljiva! ...
Ah, v čaši vode, da si videl njen čar,
izpil bi jo bil vso hkrati ...

Mistral se ni v samozadovoljstvu ustavil. Zmagovalo je felibrstvo, struja, ki se mu je v dobi splošnega izenačevanja in pretiranega edinstva zdela mogočen lek, da se poživi plemenska zavednost na korist celokupni domovini, edini odpor proti despotizmu in privlačnost središča, obkrajem, opreka proti centralizaciji, potvori narodnega zedinjenja.

Mistral je rabil sedem let za M i r e j o. Sedem let kesneje pa je objavil C a l e n d a u (franc. Calendal), obširno kompozicijo v 12 spevih, kjer se je provensalsčina od pastirskega pesništva

* V 13. stoletju je imel kralj Uroš I. soprogo Heleno iz te rodbine. Pravoslavna cerkev je proglasila to plemenito ženo za svetnico, čeprav je bila katoličanka. — Op. pis.

zmagovito dvignila do epopeje. Ako je *Mirèio* deviški med, je *Calendau* mozeg simboličnega leva iz Arlesa, ki v *Zlatih otokih* govori:

Naj s prevaro in nakupom
drugi večja svoj sijaj,
naj z orožjem ali hrupom
tukaj si pripravlja raj:
a Provensa, ta naj peva,
razodeva
z liro, dletom ono vse,
kar s čarobo nas preveva
in povzdiga nam srce!

Tokrat povečuje zgodbe ribiča iz Cassisa, ki vrši čudovita junštva, da osvoji svojo zaročenko Esterelo, blodečo nalik rusal-kam po gorah, kamor so jo pognale njene nezgode. V Mireji je ovekovečil Provensalko, v Kalendalu pa Provensalca, lik krepkega in skladnega plemena, postavljen za nravstven in družaben vzor mladim južnjakom, kakor je Vergil predočil Eneja kot verski vzor vrstnikom Rimljanom. V številnih vrsticah apostrofira dušo svoje domačije:

«... duša, ki se venomer prerajaš, vesela in ponosna in živa duša, ki hrzaš v bučanju Rodana in njegovega vetra, duša ubranih šum in solčnih zatokov, očetnjave pobožna duša, kličem te! utelesi se v mojih provensalskih kiticah!»

Navzlic epizodam prelestne lepote je ta umotvor manj obče dostopen, ker je preveč krajeven. Avtor je sam izdal, da je to plod njegove borbe proti centralizaciji ter enoličnosti. Mali ribič Calendal otme vilo Esterelo: simbol južnih pokrajin, ki s felibrstvom zopet dobivajo svoje tradicionalno življenje. Ta alegorija in *Odana katalanske pevce* sta prinesli poetu očitke, da ima — ako že ne namene — pa vsaj separatistične težnje. Sumljivo je nekaterim zvenela tudi dolga romanca *La Coumteso* z geslom katalanskega barda V. Balaguera:

Morta diuhen qu'es,
Mès jo la crech viva.

Mrtva pravijo da je,
toda jaz jo imam za živo.

Živa je namreč knežna, ki jo je nje sestra zaprla v samostan. Ali s klicem «s poti! s poti!» se bomo stari in mladi zagnali liki vihra s plapolajočim praporom, da vlomimo v veliki samostan!... Za slednjo kitico se ponavlja pripev:

Ah! se me sabien entèndre!
Ah! se me voulien segui!

Ah, če bi me mogli umeti,
ah, če bi hoteli za menoj!

Toda obrekovanje glede separatizma je dokončno pobil L. Lasserre, dokazavši, da sodi Mistral med najjačje vzdrževalce francoskega patriotizma v 19. stoletju.

Ko je izšel *Calendau* (1867), so se na vzajemnih slavnostih zbližali katalanski in provensalski felibri. Oni so poslali tem srebrn kelih, umetnino kiparja Fulconisa, predočujoč dve simbolični osebi z roko v roki. Okoli keliha se vije katalanski napis: *Record ofert per patricis Catalans als felibres Provenzals per la hospitalitat donada al poeta catalá Victor Balaguer, 1867*. Na stojalu pa čitaš pravkar navedena Balaguerova in Mistralova granesa. Poslej kroži ta bokal na pojedinah provensalskih slovstvenikov, pojočih Mistralovo napitnico *La Coupo* po veličastnem ritmu stare Sabolyjeve božičnice. Ljubiteljem izvornika podajam začetek felibrske himne in celotno slovensko parafrazo:

Prouvençau, veici la coupo
Que nous vèn di Catalan:
A-de-rèng beguen en troupo
Lou vin pur de noste plant!

Coupo santo
E versanto,
Vuejo à plen bord,
Vuejo abord
Lis estrambord
E l'enavans di fort!

D'un vièi pople fièr e libre
Sian bessai la finicioun;
E, se toumbon li Felibre,
Toumbara nosto nacioun.

Coupo santo, etc.

Provensalci, glejte čaše,
dar iz katalanskih rok:
vsi po redu v zdravje naše
pijmo trte pristni sok!

Sveta kupa,
plamen upa
in sveti žar
daj nam v dar,
tvoj silni čar
prešinjaj nas vsekdar!

Stare pasme ponosite
morda z nami sled odmre,
če Felibri spodletite,
naš se prosti rod zatre.

Sveta kupa, itd.

Naroda, ki se preraja,
morda prvi brsti smo,
rodnega mogoče kraja
glava, slopi čvrsti smo.
Sveta kupa, itd.

Vlivaj nam mladostne sanje,
nádeje nam v dušo vlij,
mislimo da na nekdanje,
upamo v bodoče dni.
Sveta kupa, itd.

Kar je lepo in resnično,
naj do dna prešine nas,
daj naslado nam odlično,
ki je ne prekine čas.
Sveta kupa, itd.

Vlij navdiha v počastilo
vsemu, kar živi okrog,

poezija je bajilo,
 človek z njo postane — Bog.
 Sveta kupa, itd.

Vneti v isti misli pravi,
 katalanski bratje vi,
 na proslavo očetnjavi
 v duhu se združimo vsi!
 Sveta kupa, itd.

L. 1875. je prišla na svetlo uspela lirska zbirka *Lis Isclo d'or*. Pomen tega naslova je stvaren in obenem simboličen: «Zlati otoki» se namreč zove skupinica skalnatih in suhih osredkov, ki jih solnce zlatí blizu južne obale. Potem pa je imeti na umu oaze, zlate ostrove v našem življenju, t. j. nebeške trenutke, ko vam ljubezen, navdušenje ali boleost narekuje verze. Obsega pa popevke, romance, zbadljivke, sonete, žalostinke, povesti itd., vmes mnogo biserov za vse čase. Taki so n. pr. «Ladja», solčna barkarola, «Občestvo svetnikov», ki po Albalatu prekaša Heinejeve popevčice kakor tudi vse Schillerjeve in Goethejeve balade, «Poslednja sodba», čije začetek ne zaostaja za «Dies irae», i. dr. «Zlati otoki», vesoljnemu občinstvu dostopnejši od Mireje in Kalendala, zrcalijo vse pesnikovo mišljenje in vso širino njegovega duha.

Poskusil se je pa tudi v manjši književni zvrsti, noveli v verzih. Mislim na kroniko iz provensalske povestnice *Nerto* (Mirta), genljivo zgodbo dekleta, ki jo je njen oče prodal hudiču. Don Roudrigo jo želi oteti; vraga pa premoreš edino z ljubeznijo. Čujmo, kako mladec trubaduri lepi devojki:

Ljubav je snopec v nadržu!
 — Rodrigo de — sladak napitek,
 slasti prečiščenih užitek!
 Ljubav je žuboreč izvir,
 ki rahlo svoj šušlja nemir,
 potem smehljaje se nateka
 in breg prestopa kakor reka,
 otočki mnogi v njej štrlé,
 na vsakem tičice ščrle.
 Ljubezen je sladak nepókoj,
 kipeč v zamaknjenost visoko,
 je sen, kjer se topi zemljan
 od milja liki nebeščan.
 Ljubezen je svetlobe pramen,
 ki duši dve ovije v plamen,
 da se pijani zgrneta,
 za vek se v eno strneta.
 Ljubezen je bleščava nežna,
 ki se v očeh ugane bežna,

v srce naliva nam dišav
 in nas podviga do višav.
 To vzdih, to dih je, kamor plove,
 odene v cvetje vse grmove...

Isto leto (1884) je Mistral v Parizu slavil med južnimi organizacijami združitvev Provense s Francijo. Njegov prihod v prestolnico mu je še povečal sloves. 1886. je objavil dva zvezka *T r é s o r d u F é l i b r i g e*, sad 50letnega navora. Ta zaklad felibrstva je prava enciklopedija južnih narečij: nekak Littré in Larousse ebenem, ki že sam po sebi zadošča za ovekovečenje avtorjevega imena. Gotovo je njegova zasluga, da so nemške in ameriške univerze ustanovile stolice za provensalsščino.

Kar se tiče dramatike, je Mistralova peterodejanka *L a R e i n o J a n o* (kraljica Jana) z Aubanelovim «Sadom greha» skoro vsa odrska proizvodnja provensalskega preroda. Vendar v njej prevladuje lirika, bistvo Mistralovega talenta.

V dobi, ko so po pariških krožkih mladini usmerjali pesništvo proti skrivnosti in simbolu, prenavljajoč stihoslovje v zmyslu mehke muzike, je Mistral obnarodil mogočni *P o u è m o d ó u R o s e*, tajnosten ko Rodan, katerega hoče opevati. Spev o Rodanu zaključuje sintezo provensalske pokrajine: Kalendal je slavil pogorje in morje, Mireja ravan in barje, Rodan pa poveljuje žitek in bitek ob veletoku.

21. maj 1899. znači tehten dogodek za sodobno Provenso: ta dan se je otvoril v Arlesu svojevrsten muzej, ki ga je Mistral nazval svojo «zadnjo veliko pesnitev». Z zneskom Noblove nagrade (1909) ga je prečaral v istinito palačo. Hkrati so mu hvaležni rojaki za 50letnico Mireje postavili še za živa njegovo soho: častitljivi očak je mirno prisostvoval svoji apoteozi. Poleg proznih spisov *M o u n E s p e l i d o*, *M e m ò r i e R a c o n t e* (Moj životopis, Spomini in povesti, 1906) in prevoda *G e n e z e* (1912) omenim še poslednji pesniški snopič *L i s ó u l i v a d o*, nekak dodatek «Zlatim otokom»: sklanjaje se nad rodno grudo, daje starček z grško jedrnatostjo ljudstvu dobrodušne očetovske nasvete. Naslov «Obiratev maslin» je dvoumen: to je kmetu zadnja trgateg pred zimo, Mistralu pa zadnja bera pred smrtjo. Preminil je za hripo 25. marca 1914. Ves francoski jug je razglasil narodno žalovanje.

Mistrala, ki je ponovno zavrnil sedež v Francoski akademiji, so prikazali svetu že prvovrstni kritiki. Anglež Meredith ga imenuje največjega in najbolj uravnovešenega duha sredozem-

skega, M. Barrès pa se celo vprašuje, ni li Mistral bolj «latinski» od Virgila samega. Latinsko pleme hoče osvoboditi evropskega internacionalizma, v katerem se gubi njegova osebnost, zato napoveduje: d'un moundo nòu l'avenimen, novega sveta prihod.

Še bolj ko veličini in krasoti njegovih umotvorov se sme človek čuditi drznosti njegove delavnosti. Da bi zmagal njegov ideal, povzdig Provense, je bil Mistral izmenoma pesnik, govornik, jezikoslovec, a zlasti Provensalec. Neizmeren je pomen njegove vnete borbe za federacijo in regionalizem, ki sta danes eden izmed pogojev za francoski prerod. Oficijalna literatura se je krepila ob divnem vrelcu, ki ga je pričaral provensalski Orfej: Alf. Daudet, P. Arène, J. Alcard, Ch. Maurras itd. potekajo iz Mistrala. Oficijalna poezija se je ob njem vnovič navadila pažnje za skladno in jasno obliko, ker je jug vrinil severu svojo «umetnostno higijeno». Otresla se je simbolistične meglenosti in tujih vplivov, srebajoč virgilsko kapljico iz Mireje, pesništvo se je meridijonaliziralo, kakor je Nietzsche želel, naj bi se pojužnila glasba.

Glavni vir: *Anthologie du Félibrige Provençal* par Julian et Fontan, Paris, Delagrave, 1920.

PRAVLJICA O RAJSKI PTICI

DRAMA — MAKSO ŠNUDERL

Osebe:

Breda, Ivanka, France, Tone.

Soba kot središče stanovanja, intimno domača, meščanska, a ne obložena, zanimiva po linijah, ki izhajajo iz velikega okna v ozadju.

I.

1.

(Mimo okna v ozadju gre senca.)

Ivanka (*opazuje skozi okno*). Boji se nečesa, kar bi rad. Mimo gre, ko bi rad vstopil.

Breda. Ali je spet kateri pred hišo?

Ivanka. Vedno isti. Isti spet ko dopoldne. Rusko kučmo globoko v čelo, hodi ko v snu.

Breda. Naj hodi! Polna jih je karantena.

Ivanka. Kaj nosi?... Kaj pričakuje?...

Breda. Kaj neki! Doma je. Živel bo dalje, kakor je nehal in z njim vsi tako. Ujetništva je kraj in trpljenja.